

Kirjallisuutta — Litteratur

Ihmisen ympäristökysymys

AHO LEENA, SEPPO SIVONEN (toim.) 1987. *Oikeutemme ympäristöön*. Puheenvuoroja eri tieteen aloilta. WSOY. Helsinki. 209 s.

Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen Studia generalia -luentosarjan pohjalta koottu teos sisältää kymmenen eri tieteenalan edustajan puheenvuoron ihminen—ympäristö -problematiikkaan. Yhteisenä kehiksenä artikkeleissa on pidetty ekologiaa, jota vasten tarkastellaan ihmisen biologisen, historiallisen ja kulttuurisen kehityksen piirteitä.

Julkaisu on ajankohtainen monessakin mielessä, mutta ehkä erityisesti sen välittämän ympäristötutkijan yhteiskunnallisen vastuukysymyksen osalta. Fyysikko Rauno Hämäläinen kysyy, onko tiedemiehellä oikeus tai suorastaan velvollisuus asettaa yhteiskunnan pyrkimyksiä vastaan, jos hän vilpittömän ja huolellisen analyysinsä tai synteesisinsä perusteella katsoo sen oikeaksi? Tuleeko hänen tarvittaessa harjoittaa kansalaistottelemattomuutta esimerkiksi kirjallisen tai suullisen ilmaisun muodossa? Hämäläisen myönteinen vastaus näihin kysymyksiin antaa haasteen ympäristötutkijoille. Aivan liian monet aikamme ympäristökonfliktit syntyvät ja purkautuvat vailla kattavaa tieteellistä panosta. Ongelma ilmenee mm. kansalaismielipiteen ja poliittisen päätöksenteon suhdanneherkkyytenä, johon tutkimusta on usein mahdoton ajantasaisata, mutta myös tiedeinstituution sisäänpäin lämpiävyytenä, yhteiskunnallisena vieraantuneisuutena.

Sekä eläintieteilijä Jouni Tahvanaisen ihmisen kehityshistoriallinen kuvaus että historioitsija Antero Heikkisen ekohistoriallinen arvio ihmiskeskeisen ja ympäristöparadigman keskinäisestä dynamiikasta antavat reaalisien käsityksen nykyisen ekologisen kriisin luonteesta. Suunnan muutos vaatii — Tahvanaisen sanoin — uuden vastuullisen rationaalisen järjen moraalit. Filosofit Juhani Pietarisen mukaan kysymys on tietoisesta etiikan valinnasta — ihmisen on ruvettava ajattelemaan uudella tavalla.

Mutta mikä avuksi jos yhteiskunta ei reagoi tiedemiehen hätähuutoon, jos päätöksentekijä ei ole kiinnostunut ekohistoriasta, naturismista tai humanismista? Minkälainen on se konkreettinen tietentekijän tehtäväkuva, joka on aikaansaamassa välttämättömänä nähdyn muutoksen?

Vastausta tämän tapaiseen ongelmaan etsitään *Oikeutemme ympäristöön* -kirjassa mm. talous- ja maantieteen suunnasta. Kansantaloustieteilijä Kyösti Pulilainen kummeksuu sitä, miten luontoa vielä tänä päivänä tunnottomasti tuhotaan, vaikka yksityiskohtaista tietoa luonnosta ja sen prosesseista on »vaikka muille jakaa». Hän arvioi, että ehkä ongelmana ei niinkään ole tiedon kuin ymmärryksen vähäisyys. Kysymys on siis tiedon soveltamisen ongelmana. Tieteen ja tiedon

merkitys yhteiskunnallisessa käytännössä on riippuvainen siitä asenteellisesta ja poliittisesta ilmapiiristä, jossa tiedettä sovelletaan, mutta myös tieteen sovellutuskelepuudesta.

Maantieteilijä Perttu Vartiainen etsii maantieteen ihmis- ja yhteiskuntaekologista kysymyksenasettelua. Hänen mukaansa modernin luonnontieteen kehityksen myötä maantieteilijöiltä on tavallaan hämärtynyt se mahdollisuus, että myös 'luonto meille' — abstraktin 'luonnon sinänsä' ohella — voisi ja tulisi olla tieteellisen tutkimuksen lähtökohta. Tällöin olisi mahdollista puhua ihmisekologisesti orientoituneesta luonnontutkimuksesta. Vartiainen hahmottaa yleistä yhteiskuntaekologista perspektiiviä, jossa ihminen näytätty paitsi poliittisena ja sosiaalisenä myös taloudellisenä ja poliittisena ympäristömuutoksen agenttina.

Vartiainen konkretisoi yhteiskuntaekologista näkökulmaa yhteiskunnallisten ja alueellisten riippuvuuden ja vuorovaikutuskompleksien tarkasteluilla: esimerkiksi se mitä tapahtuu Pohjois-Karjalan metsille ja soille, riippuu viime kädessä metsä- ja turveteollisuutemme kansainvälisesti ehdollistuvasta (ehdollistetusta) kehityksestä. Myös ns. suojeluideologian taustat ovat pitkälti kansainvälisiä ja historiallisesti ehdollisia. Suomen periferisten alueiden tapauksessa olennaiseksi nousee niiden asema erilaisten ulkoisten paineiden ristiriitaisessa kentässä: yhtäältä alati kansainvälistyvän metsäteollisuuden raaka-ainereservinä, toisaalta kansallisista tarpeista käsin perusteltuna luonnonsuojelualueena. Rajakylän asukkaiden omat edut jäävät helpposti tämän kehityksen jalkoihin.

Avainkysymykseksi Vartiaisen maantieteellisessä luonto-orientaatiossa asetettu se, kuinka pitkälle ympäristöongelman tyeimeen päästään alueiden ja luonnon(varojen) investoinnin ja kuvailun avulla ja missä määrin on tarpeellista tuoda tutkimuskohteeksi niitä yhteiskunnallisia prosesseja, joiden puitteissa nykyinen luonnon hyödyntäminen on johtanut aikamme kriisi- ja konfliktitilanteisiin. Maantieteelle, kuten varmasti monelle muullekin ihmiselle—ympäristösuhdetta tarkastelevalle tieteenalalle tässä jälkimmäisessä tehtävänmuotoilussa lienee runsaasti uutta työmaata.

Tämä esiin poimittu juoni *Oikeutemme ympäristöön* -julkaisusta ei anna kovinkaan kattavaa kuvaa teoksen sisällöstä. Nähdäkseni näiden tieteen ammattilaisten toisistaan hyvinkin poikkeavista lähtökohdista nousevat ajatukset jättävät juuri lukijalle tilaa mitä erilaisimpiin painotuksiin ja vertailuihin. Rinnastukset ja yhdistelmät ovat mahdollisia, koska artikkelit ovat kauttaaltaan varsin arkikielisiä asussa, helppolukuisia. Tässä mielessä julkaisu ajaa onnistuneesti tieteen soveltamisen ja kansantajuistamisen asiaa — aivan kestävästi tieteen yhteiskunnallista vastuualuetta.

Teoksen rakenne ja tematiikka rinnastuu voimakkaasti kahdeksan vuoden takaiseen biologien helsin-

kiläisen opiskelijajärjestön Symbioosin ja Tutkijaliiton luentosarjakoonnokseen *Homo Sapiens — johdatus biologiseen ihmiskuvaan*. Viimemainitussa peilataan biologian pohjalta syntyneiden ihmiskäsitysten merkitystä biologian sisältä ja lähitieteistä käsin. Kahdeksan vuoden ikäero selittää osin painopisteen muutosta tieteenalakorostuksesta temaattiseen käsitelyyn, kohti yhteiskunnallista relevanssia. Tuona ajanjaksona on noussut kokonainen uusi ympäristö- ja kansanliikkeiden sukupolvi Kojjärven padolta Kessin erämaaleirille. Ihmisen luontosuhteen ongelma on saanut kasvavaa poliittista ja yhteiskunnallista luonnetta.

Samalla ympäristötutkimus on joutunut vaativan haasteen eteen yhteiskunnallisten liikkeiden marssittaessa julkisuuden areenoille polttavia ongelmia luonnon ja ympäristön väärinkäytöksistä. Tähän uuteen tilaukseen ja uudelleenarvioon ovat luonnontieteen ja niiden soveltajat vain marginaalisesti kyenneet vastaamaan. Toivottavasti Oikeutemme ympäristöön -teos herättää mielipiteenvaihtoa siinä missä edeltäjänsäkin. Sitä me tarvitsemme, ajan vaateista kasvavin eväin.

ARI LEHTINEN

Helsingin yliopisto, maantieteen laitos